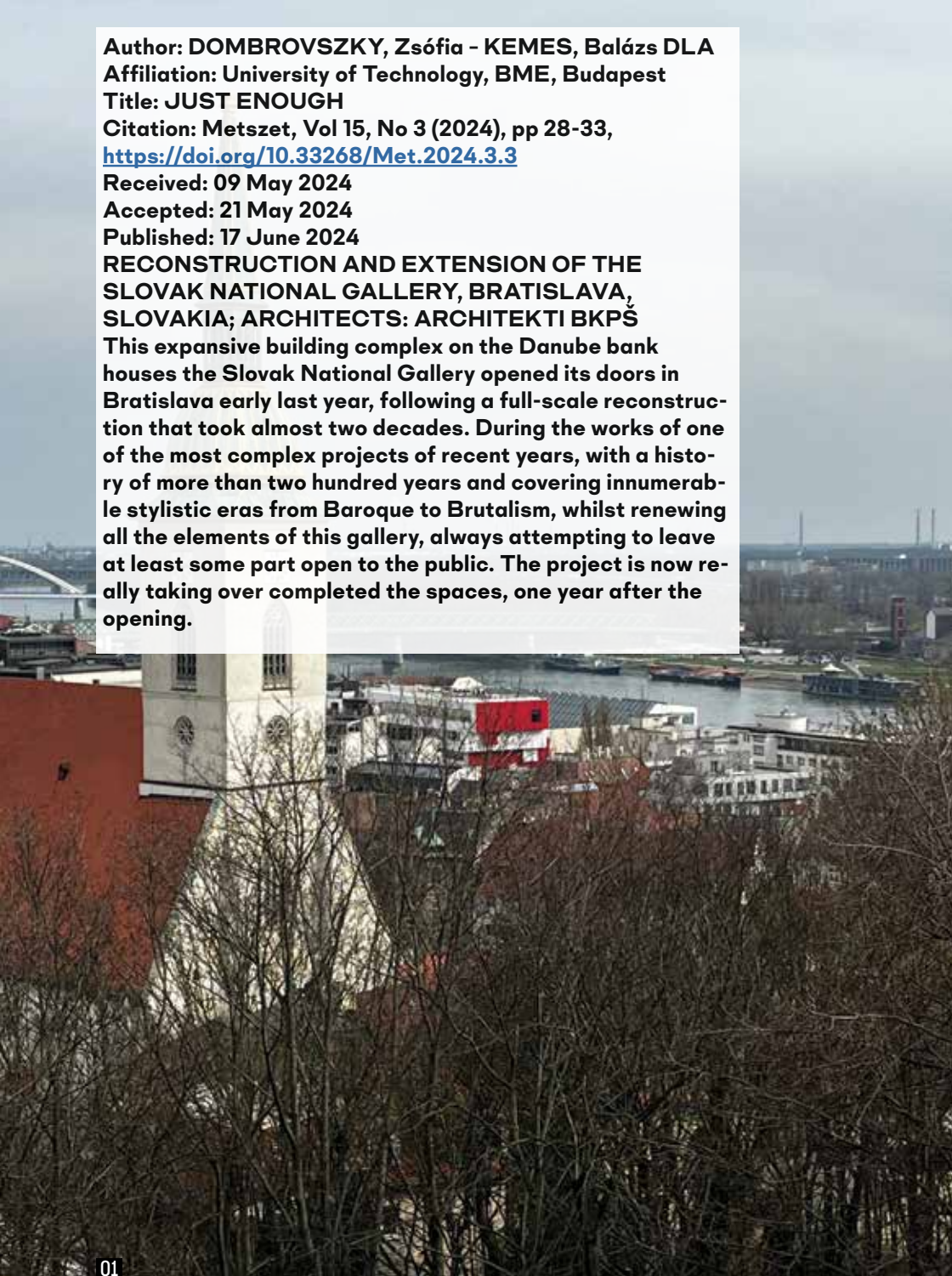

Author: DOMBROVSZKY, Zsófia - KEMES, Balázs DLA
Affiliation: University of Technology, BME, Budapest
Title: JUST ENOUGH
Citation: Metszet, Vol 15, No 3 (2024), pp 28-33,
<https://doi.org/10.33268/Met.2024.3.3>
Received: 09 May 2024
Accepted: 21 May 2024
Published: 17 June 2024
RECONSTRUCTION AND EXTENSION OF THE
SLOVAK NATIONAL GALLERY, BRATISLAVA,
SLOVAKIA; ARCHITECTS: ARCHITEKTI BKPS
This expansive building complex on the Danube bank
houses the Slovak National Gallery opened its doors in
Bratislava early last year, following a full-scale reconstruc-
tion that took almost two decades. During the works of one
of the most complex projects of recent years, with a histo-
ry of more than two hundred years and covering innumerab-
le stylistic eras from Baroque to Brutalism, whilst renewing
all the elements of this gallery, always attempting to leave
at least some part open to the public. The project is now re-
ally taking over completed the spaces, one year after the
opening.

ÉPPEN ELÉG

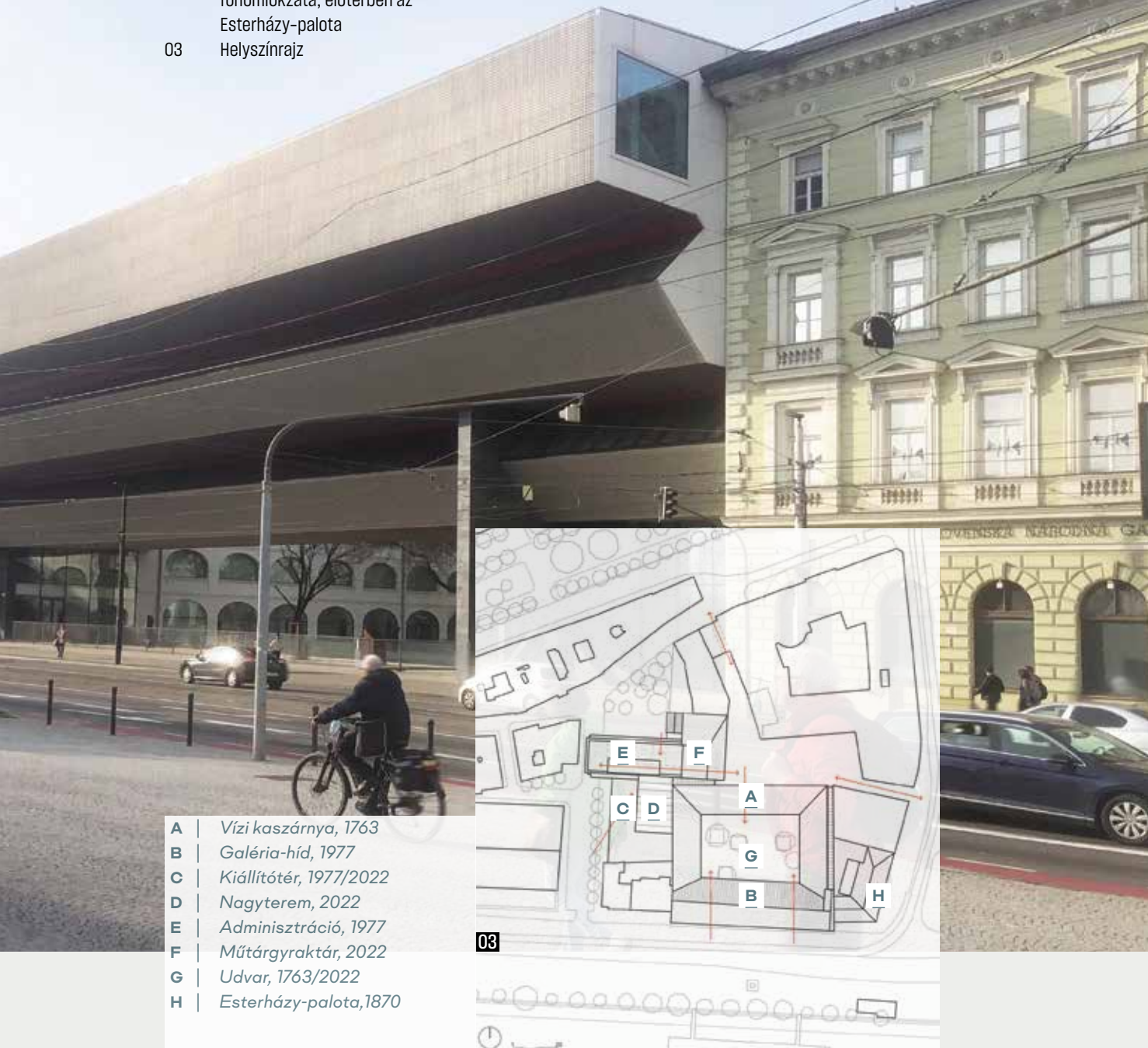
A SZLOVÁK NEMZETI GALÉRIA ÉPÜLETEGYÜTTESÉNEK REKONSTRUKCIÓJA ÉS BŐVÍTÉSE | POZSONY

Pozsonyban tavaly év elején nyitotta meg kapu-
it a Szlovák Nemzeti Galéria [1] háztömb méretű
Duna-parti épületegyüttese, a közel két évtizedig
zajló, teljes körű rekonstrukciót követően. Az el-
múlt évek egyik legösszetettebb, bő kétszáz évet
és a barokktól a brutalizmusig számtalan stílus-
korszakot felölelő, mindazokat megújító projekt
munkálatainak során mindvégig igyekeztek lega-
lább egy kis részét nyitva hagyni a nagyközönség

számára, és a terek ismételt belakása is a fokoza-
tosság elvén zajlott. Az élet mostanra, egy évvel
a nyitást követően veszi igazán birtokba a ré-
gi-új tereket. A majd két évtizeden át zajló projekt
a Mies van der Rohe-díj (2023) shortlistjére került,
és elnyerte a Szlovák Építész Kamara CE ZA AR
nagydíját.

01
02
03

- 01 A Várhegyről letekintve csak
színükkal emelkednek ki
a múzeum hetvenes éveiben
épült épületei
- 02 Az épületegyüttes Duna felőli
főhomlokzata, előtérben az
Esterházy-palota
- 03 Helyszínrajz

- A | Vízi kaszárnya, 1763
B | Galéria-híd, 1977
C | Kiállítótér, 1977/2022
D | Nagyterem, 2022
E | Adminisztráció, 1977
F | Műtárgyraktár, 2022
G | Udvar, 1763/2022
H | Esterházy-palota, 1870

ÉPÍTÉS | ARCHITECT
ARCHITEKTI BKPŠ

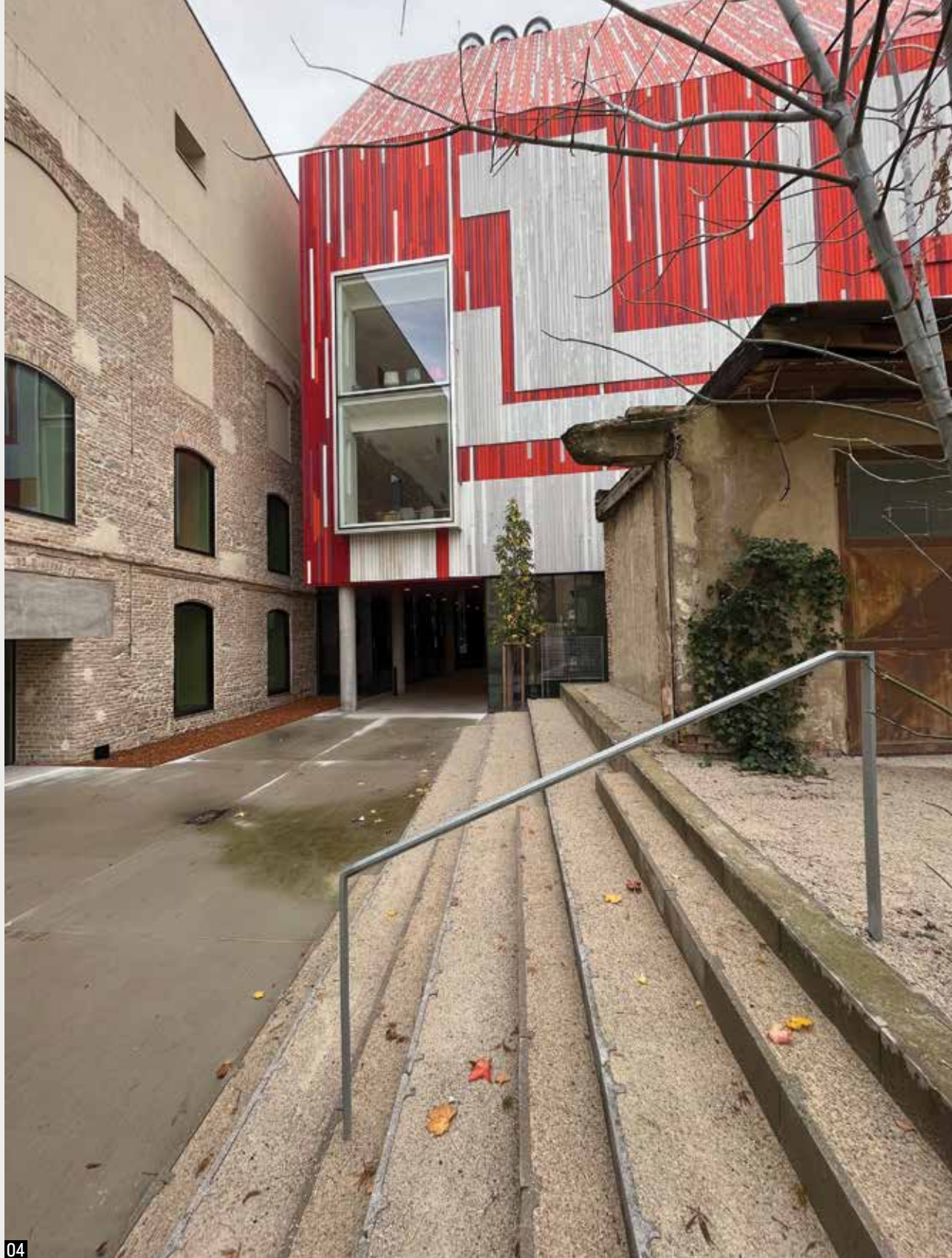
FOTÓ | PHOTO
Dombrovsky család

SZERZŐ | AUTHOR
Dombrovsky Zsófia, Kemes Balázs DLA

SZÖVEVÉNYES MÚLT

—A klasszikus európai nemzeti gyűjtemények sorában 1948-as alapításával a szlovák a legifjabb, amely meghatározta a gyűjteményezés módját: mindez szükségképp a kortárs alkotók felé forduló műtárgypolitikát eredményezett. A második világháborút követően a múzeum helyének kitűzésekor a pozsonyi belvárosban, a Duna északi partján álló barokk Vízi Kaszárnya és a szomszédos Esterházy-palota [1] épületére esett

a választás. A Matthias Höllrigl építőmester vezetése alatt, feltehetően Franz Anton Hillebrandt közreműködésével* [2] épült laktanya (1763) a Monarchia felbomlásával előbb funkcióját, majd a harmincas évek végi, folyóparti közlekedésfejlesztéssel [3] főhomlokzati épületszárnyát veszítette el. Az eredetileg négyzetes belső udvart árkádsorral körülfogó épület megmaradt traktusainak részleges átépítésével 1955-ben nyitotta meg kapuit Pozsony egyik legjelentősebb művészeti

04

intézménye. Az épület azonban hamarosan alapterület és flexibilitását tekintve is alulméretezettnek bizonyult. Nem utolsósorban pedig a szocialista államhatalom téri reprezentációs igénye [4] is időszerűvé tette a látványos bővítést az ötvenes évek végére. A hatvanas évek elején először városrendezési pályázatot írtak ki a területre, majd sok körös tervezési folyamat során nyerte el mai formáját a Vladimír Dedeček tervezte komplex beavatkozás. A brutalista karakterű, „híd”-nak nevezett ikonikus, Duna-parti, két pilonra állított galériaszárny mellett az északnyugati oldalról egy új udvar – eredeti funkciója szerint kertmozi – és az azt határoló könyvtár, valamint hét eltolt

szintből álló irodai-restaurátor funkciójú ház épült meg 1979-ig.

—A 2003-ban, majd 2005-ben kiírt pályázatok célja a Nemzeti Galéria épületegyüttesének, új téri arculatának és használati módjának meghatározása volt. Még az építész-, művészettörténész szakma sem volt egységes állásponton a nem sokkal korábban veszélyessé vált és bezárt acélszerkezetű híd sorsáról – a pályaművek között szép számmal voltak teljes bontást előírányzó, a budapesti Zeppelinhez [5] hasonló víziók. A második körben győztes architekti BKPS-nek a múzeum különböző korú, minőségű szárnyait városi szövetként kezelő terve

- 04 Belépés a sétatér felől érkező, a kaszárnya és az új műtárgyraktár határán
- 05 Belső udvar, a korszakokkal körülölelt szoborkert

05

[6] egyértelmű állásfoglalás volt a modern kiegészítések értékével kapcsolatban. A meglévő udvarokat rendszerbe szervező, átjárható tömböt vizionáltak, amelyben épp az egyedi karakterek összessége az érték. Néhány funkció esetében javasoltak helycserét, és a növekvő gyűjtemény számára terveztek új raktárépületet. A koncepció sikeresnek bizonyult: bár a pályázat óta eltelt idő számos buktatót tartogatott, 2017-ben megkezdődött a kivitelezés, és 2023 elejétől látogatható a terveknek megfelelően megújult épületegyüttes

UDVAROK KÖZÖTT

—Az új bejárat a kaszárnya északi, már-már erődített vastagságú falának áttörésével jött létre. Így a belváros felől az egykori sétatér (ma Hviezdoslavovo námestie) irányából – némileg meghökkentő módon, ám jóval rövidebb úton – egy bérház kapualján, majd egy patinás garázsosoron át jutunk el. A kialakuló kis teresedést a tető ötvenes években történt átépítésével szintnyit magasodó, az elmúlt évszázadok nyílásait, alakításait hordozó patinás téglafal és az új raktárépület határozza meg – a kettő között csatlakozik be jobbról a mozi és irodát felsorakoztató új üvegpasszázs. Az udvarok és az azokat körülfogó terek egytől egyig nyilvánosak.

04

Belépve a méretes áthidaló alatt, a földem részleges bonthatásával létrejött impozáns, jegypénztár, könyvesboltot magában foglaló, tágas, világos előcsarnokba érkezünk. Tudatos döntés, hogy az udvar körül végigfutó árkádsoron szabadon bejárható a kávézó, a könyvtár, de még a mosdók is – ehhez kapcsolódóan a londoni Tate Modern analógiáját említi szándékként az intézményvezető. [7] Itt sorakoznak a múzeumpedagógiai foglalkoztatók, szekrényes ruhatár, sok-sok felület a megpihenésre – a jegyek ellenőrzése pedig csak az emeleten kezdődik.

05

—A kaszárnya nyugati oldalán egykor kertmozit alakítottak ki, a földszinten áttört kerítéssel, felette a galéria könyvtárának kétszintes tömegével. A kertmozi azonban a szomszédos lakóépületek miatt kihasználatlan maradt, a híd alapjai között húzódó süllyesztett műtárgyraktár pedig idővel kicsinek bizonyult. A helyére most beköltöző könyvtár szükségéből megemelt földemmel, udvarba hasított szoborkerttel alakult át értékes, bevilágított térré. Az egykori könyvtár az udvar lefedésével létrejött nagyterem galériás térbővületté vált. A különböző múltú, minőségű terek között a kapcsolat mindig mellérendelő állítás, transzparens megfogalmazásban: ilyen az Esterházy-palota és a híd közé ékelt új, felülvilágított lépcső, az üvegezett

06

07

06

árkádok finom fényszűrő felületei, a kávézó és a nagyterem kapcsolata, a hídpilon szerkezetét felvillantó ablakai, vagy épp a legfelső szintjén nyitott új nyílások a várra és a belvárosra.

ÁTHATÁSOK IDŐBEN ÉS TÉRBEN

—A kérdésre, hogy mi motiválta az anyagoknak már a benyújtott pályaműben is előirányzott, mind teljesebb helyszíni újrahasznosítását a kortárs fenntarthatósági diskurzust jó tíz évvel megelőzve, Martin Kusý reakciója egyértelmű volt: lehet ez másképp? [8] A történeti korokban valóban, szinte mindig szempont volt a fellelt anyagok beforgatása, a meglévő alakítása. Talán csak napjainkban tűnik kuriózumnak, észak-európai startupok hóbortjának, hogy új minőség nem csak új anyagokkal, a régi elvetésével érhető el. Műemléki helyreállítások esetében kicsit más fókusszal jelenik meg a régi és az új dilemmája – kérdés, hogy a kimerülő erőforrások ismeretében az egyéb esetekben mi a helyénvaló viselkedés. Tudjuk-e alapnak tekinteni a továbbhasználatot, in situ újrahasznosítást? A sok szempontból mintaprojektnak tekinthető Neues Museum rekonstrukciós tervezési programjában Karl Friedrich Schinkel 1843-as gondolatait idézik az öröklött tökéletlenség elfogadásával kapcsolatban a tervezők: „A helyreállításnak nem az a célja, hogy új külsőt adjon egy épületnek azáltal, hogy elrejtje az épület karakterével összenőtt, évszázadok nyomát hordozó kisebb-nagyobb

hibákat. Csak azokban az esetekben kell beavatkozni, amelyek ma vagy a közeljövőben veszélyt okoznának – ezeket a lehető legészrevétlenebb módon kell biztonságossá tenni. A helyreállítás legjobb formája az, amely észrevétlen.” [9]

—A rekonstrukciós folyamatban fontos lehetőség és gesztus volt az eredeti szerző, Vladimír Dedeček (1929–2020) bevonása. Bár az épület elkészültét már nem láthatta, biztos, hogy jóváhagyóan bólintana. Az egyik kiemelkedő momentum a mozaik transzformációja: tervei szerint a híd vörös és fehér mozaikkal burkolt. Azonban előbb népgazdasági érdekekre, majd a munkavégzés körülményeire hivatkozva ezt színezett és nyers alumíniumlamellára kellett kiváltani. [10] A rekonstrukció során tartószerkezetig vissza kellett bontani a teljes héjazatot, ám itt nem ért véget a történet. Az új raktárépület homlokzatán a lamellákat azok optimális felhasználását biztosító, kevert kiosztással hasznosították újra a tervezők. A létrejött emlékezet-szövet elvárrásaként az új, vörös és fehér szálcement burok elé a forgalom zaját megtörni hivatott, akusztikai rácsburkolat készült.

—A közös tető alatt három eltolt szintből álló híd esetében egyetlen lényegi változás a Duna felőli, egykori gépészeti folyosó bejárhatóvá tétele, mely egyrészt déli oldal révén, üvegajtókkal elválasztott klimatikus pufferként, másrészt az épület teljes hosszában panorámával szolgál. A galéria belterét a lépcsősen meghúzódozó, a külsőhöz hasonló rács által megszürt fény határozza meg. A moduláció olyan sikeres, hogy nappal az északi nagy üvegtetőn beáradó, este pedig lámpák által biztosított fénye lényegében napszakfüggetlenné válik. A terek

átforgatása koncepcionálisan és szerkezetileg is az elégséges minimumot célozta. A bekerülő új elemek, mint például a könyvtári „oszlopfejek”, rendre csak a legszükségesebbek. A kerengő padlóját adó travertin lapokból rakásolt padok lettek az új bejáratok mellett, és ebből készült a fogadó- és közlekedőterek zömét burkoló öntött terrazzo padló. Ahol a boltozatról bebizonyosodott, hogy régóta csak nádazás volt, ott most a fellelt gerendás födém jelenik meg. Ez az egyszerűségekre való törekvés a fenntarthatóság legnemesebb módja, és tudástranszfer szempontból is kívánatos: az elbontott anyagok, s általuk a történetek jelentős része is a tömbön belül hasznosult.

—Fontos megjegyezni, hogy a megőrzés itt nem műemléki kényszer, ugyanis egyik épületrész sem védett. A tervezőn és a megbízón múlt a meglévő szövet identitásképző erejének felismerése, ami által egy toleráns, a késő modernt is elfogadó, letisztult egység jött létre. Az elkészült épületegyüttes meghatározó részleteit rövid gondolatokkal kísért fotógyűjteményben [11] vehetjük kézbe, míg a kivitelezés fordulatokban gazdag éveiből egész estés dokumentumfilm [12] született. Azzal, hogy az újjáépítés folyamata széles kör számára elérhető, az egyedi helyzetben alkalmazott speciális tudás elemelkedik a helytől. Az építkezés szellemi síkon folytatódik, a gyakorlat közkinccsé válik.

07

* Franz Anton Hillebrandt magyar nyelven megjelent monográfiájában [2] nem találtam a Vízi Kaszárnya említését, mint a tervező művét. A főhomlokzat archív fotói ugyanakkor hasonlóságot mutatnak több, a kötetben publikált tervvel.

IRODALOM / REFERENCES

- [1] Slovak National Gallery [honlap], hozzáférhető: <<https://sng.sk/en/slovak-national-gallery/page/about-us/history>> [utolsó belépés: 2024-05-08].
- [2] **Kelényi, György**: *Franz Anton Hillebrandt, 1719-1797*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1976.
- [3] „A pozsonyi Vízi Kaszárnya”, *Pozsonyi Kifli* [online] 2013-08-26, hozzáférhető: <<https://pozsonyikifli.sk/a-pozsonyi-vizi-kaszarnya/>> [utolsó belépés: 2024-05-08].
- [4] **Mitášová, Monika** (ed): *Vladimír Dedeček - Interpretations of his Architecture, The Work of a Post War Slovak Architect*, Birkhäuser, 2018, pp 96-97.
- [5] **Pikó, András**: „Városrendezés, kulturális identitás - Beszélgetés Kerekes Györggyel, Bojár Iván Andrással, Böhm Andrással, Rajk Lászlóval és Gábor Eszterrel”, *Mozgó Világ* Vol 37, No 1 (2011), pp 112-122.
- [6] hozzáférhető: <https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.DD_297-1> [utolsó belépés: 2024-05-08].
- [7] hozzáférhető: <<https://www.trend.sk/trend-archiv/alexandra-kusa-ludmi-galerii-fungujeme-jednej-dna-museum>> [utolsó belépés: 2024-05-08].
- [8] Dombrovsky Zsófia interjúja Martin Kusý vezető tervezővel [Pozsony, 2023-11-09]
- [9] Julian Harrap Architects [honlap], hozzáférhető: <<https://julianharraparchitects.co.uk/projects/neues-museum>> [utolsó belépés: 2024-05-08].
- [10] **Mitášová, Monika** (ed): *Vladimír Dedeček - Interpretations of his Architecture, The Work of a Post War Slovak Architect*, Birkhäuser, 2018, pp 100-101.
- [11] **Kotláříková, Eva S - Kusá, Alexandra** (eds): *White & red:architectural guide Bratislava*, Slovenská národná galéria, Pozsony 2023.
- [12] **Durajová, Jana - Kušnieriková, Lena**: *Hanging Without Walls /Pozor, padá SNG!* (80 perc) PubRes, Rozhlas a televízia Slovenska, Pozsony 2023.

ÉPÍTÉSZ: architekti BKPŠ (2005-2022): ing.arch. Martin Kusý, ing.arch. Pavol Paňák, Martin II. Kusý, Pavol Paňák, Martin III. Kusý, Mária Michalič-Kusá, Jana Paňáková, Vladimír Dedeček; Vladimír Dedeček (1964-1979) | STATIKA: ELTER constructions, s.r.o.: Ladislav Tausinger | MEGBÍZÓ: Szlovák Nemzeti Galéria (Slovenská Národná Galéria)

- 06 Nagyterem amely az egykori kertmozi lefedésével jött létre
- 07 A könyvtár a szoborkerttel alkot önálló egységet